

RANGLIJST

Top-100 van Nederlandse kunstenaars

EDITIE 2010

DE STAND VAN ZAKEN IN DE NEDERLANDSE BEELDDE KUNST. OPNIEUW WEEGT ELSEVIER ALLE ELEMENTEN VAN EEN GESLAAGDE KUNSTCARRIÈRE

In het vijfde jaar van de *Elsevier* top-100 heeft Marlene Dumas haar toppositie eindelijk afgestaan. De nieuwe nummer 1 is Guido van der Werve, wat bewijst dat zijn genre, de videokunst, steeds meer wordt geaccepteerd. De crisis laat zijn sporen na: de veilingprijzen van het werk van diverse kunstenaars zijn flink gedaald.

Riki Simons

De editie van 2010 is alweer de vijfde van de *Elsevier* top-100 van Nederlandse beeldend kunstenaars. Dit is ook het jaar waarin schilder Marlene Dumas, die vier jaar onbedreigd op plaats 1 stond, die positie moet afstaan. Niet aan een van de kunstenaars die samen met haar al die jaren steeds boven in de lijst stonden, maar aan een videokunstenaar, Guido van der Werve, die niet alleen bijna 25 jaar jonger is dan Dumas, maar die ook pas sinds afgelopen jaar een hoge plaats (7) in de ranglijst heeft.

De *Elsevier* top-100 is een ranglijst van

Nederlandse beeldend kunstenaars die het voorgaande jaar institutioneel en commercieel het meest 'zichtbaar' waren. Zichtbaar in solotentoonstellingen in galleries, musea en andere kunstinstellingen in binnen- en buitenland, op de grote internationale kunstbeurzen, in de grote internationale vakbladen, op veilingen, en in de vorm van (boek)uitgaven over hun werk. In totaal elf criteria, afgeleid van controleerbare activiteiten (zie 'De basis van de kunst-top-100' op deze pagina).

Aan het succes van Guido van der Werves *Nummer acht. Everything is going to be alright* (2007), een tien minuten durende film van een wandeling van de kunstenaar over het ijs van de Botnische Golf vóór een enorme ijsbreker uit, komt voorlopig geen eind. *Nummer acht* heeft die eigentijds-melancholische natuurromantiek en raadselachtigheid die overal direct aanslaan. De aanvragen voor exposities blijven van over de hele wereld binnenstromen bij zijn Amsterdamse galerie Juliëtte Jongma. Kunstenaar en galerie hebben besloten om hier voorlopig alleen nog maar beperkt gehoor aan te geven. Dit vanwege het gevaar van overexposure van dit

werk, maar ook om van de kunstenaar geen *one hit wonder* te maken.

Inmiddels zijn er alweer drie nieuwe Van der Werve-films, minder eenduidig en minder gebaseerd op één (iconisch geworden) beeld. Hoe het Van der Werve de komende jaren zal vergaan, moet worden afgewacht, maar zijn instantsucces van nu laat zien hoe breed geaccepteerd videokunst de afgelopen vijf jaar is geworden.

Toen Marlene Dumas in 2006 in de eerste top-100 nummer 1 werd, had ze al een veel langere, langzamere, maar solide schilderscarrière van enige decennia achter de rug. Ze was toen de meestbelovende beeldend

kunstenaar ter wereld, door de nieuwe aandacht van de kant van de rijke en beroemde kunstverzamelaar Charles Saatchi en door haar toen net geplande solotentoonstelling, voor 2009, in het Museum of Modern Art in New York. Het verschil tussen de nummers 1 (Dumas) en 2 (fotograaf Rinneke Dijkstra) was toen meer dan 5.000 punten.

Vijf jaar later is het dringen aan de top. Het verschil in score tussen plaats 1 en 10 is nu nog geen 2.000 punten, en het verschil tussen de nummers 1 (Van

Enclosed Content Chatting Away in the Colour Invisibility van Anouk Kruithof. De veelbelovende jonge fotograaf profiteert van de toenemende interesse voor videokunst. Ook de nieuwe nummer 1 in de top-100 kunstenaars, Guido van der Werve, is een videokunstenaar

De basis van de kunst-top-100

- De puntenscores zijn berekend op basis van gegevens over het kalenderjaar 2009.
- De scores weerspiegelen de nationale en internationale zichtbaarheid van het werk van de kunstenaars, als de basis voor een duurzame naamsbekendheid.
- Alle gegevens zijn controleerbaar en zijn gerangschikt naar elf criteria die het fundament van een duurzame artistieke loopbaan bepalen.

- De top-100 is gebaseerd op activiteiten in zowel musea en kunstinstellingen als op de (particuliere) kunstmarkt, gewogen naar de naamsbekendheid en professionaliteit van de locaties.
- Als Nederlandse kunstenaar gelden ook buitenlanders die minstens tien jaar in Nederland wonen.

Meer over de kunst-top-100: www.elsevier.nl/top100-2010

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR	CATEGORIE	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009													
						SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	AANKOPEN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	INTERNATIONALE EXPOSITIES	REPRESENTATIES OP GROTE BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDS MUSEUM	SOLO-EXPOSITIES IN WERK UITGAVE BI EXPOSITIES	INTERNATIONALE PUBLICATIONS OVER BUI DRIE VERORICHTE WERKEN	ARTIKELN OF REVIEWS IN NEDERLANDSE GALERIE	VEILING-PUNTEN NAAR PRIJSCLASSE KUNSTENARS-RANINGS	AANWEZIGHEID IN GEZAGHEBBENDE KUNSTENARS-RANINGS	EDITE 2006-2007, 2008 EN 2009		
1	7	5.025	Guido van der Werve	1977	V			250	150	950	800	1.400	450	850					175
2	1	4.790	Marlene Dumas	1953	S					325		1.000		350	1.600				1.515
3	8	4.020	Michael Readecker	1963	S			400	300	325	450	500	500		1.100				445
4	62	3.900	Fiona Tan	1966	V					225	250	1.300	1.000	700					425
5	2	3.670	Atelier van Lieshout	1963	M					150	750	600	725		800				645
6	40	3.555	herman de vries	1931	M	150	300	450				500	1.225		500				430
7	4	3.365	Erwin Olaf	1959	F	150		300			500	900			1.000				515
8	11	3.280	Armen Eloyan	1966	S					1.275	700			500	500				305
9	20	3.130	Erik van Lieshout	1968	M				150	750	700	450	350						580
10	5	3.110	Marcel van Eeden	1965	T					225	1.350	300	725						510

De 5 hoogste nieuwkomers in de top-100

- 1 **Navid Nuur** (op plaats 18)
- 2 **Marc Bijl** (op plaats 21)
- 3 **Reinier Lucassen** (op plaats 23)
- 4 **J.C.J. van der Heyden** (op plaats 24)
- 5 **Renzo Martens** (op plaats 25)

De snelste stijgers in de top-100

- 1 **Sebastiaan Bremer** (64 plaatsen)
- 2 **Fiona Tan** (58 plaatsen)
- 3 **Lily van der Stokker** (45 plaatsen)
- 4 **herman de vries** (34 plaatsen)
- 5 **Marijke van Warmerdam** (29 plaatsen)

der Werve) en 2 (Dumas) nog geen 300. Maar een nieuwe generatie, die het brede internationale succes van Dumas met haar gevarieerde oeuvre op hoog niveau kan evenaren, is nog niet in zicht.

Overigens mag Marlene Dumas het in 2009 dan kalmer aan hebben gedaan, en haar prijzen op veilingen mogen flink zijn gedaald, zij is hiermee nog niet weg uit de top. En Rineke Dijkstra, die nu is weggezakt naar plaats 17, toonde onlangs in haar galerie in Berlijn weer een aantal nieuwe prachtfilms die veel nieuw succes beloven.

De afgelopen vijf jaar stonden zo'n vijftig Nederlandse kunstenaars vier keer of meer in de top-100. De top-50, met de hoogste score over vijf jaar, staat in 'De balans: vijf jaar Elsevier top-100' op pagina 83.

Daarnaast zijn er elk jaar ook, al dan niet incidentele, verrassingen: jonge kunstenaars die meteen op een hoge plaats binnenkomen. Meestal omdat ze al wel enkele jaren opvallend werk toonden in groepstentoonstellingen (die niet meetellen), en er vervolgens in één keer met een of meer solotentoonstellingen en omringende activiteiten uitsprongen. Dit jaar zijn dit

Navid Nuur, Renzo Martens, Marc Bijl en Anouk Kruihof. Ook zijn er elk jaar fotografen, zoals ditmaal Martin Roemers en Ad van Denderen, die na jaren werken aan één serie in korte tijd een aantal exposities oogsten.

Marlene Dumas is de enige die vijf jaar lang steeds in de top-10 stond. Rineke Dijkstra, Atelier Van Lieshout, Erik van Lieshout, Fiona Tan en Michael Raedecker lukte dit vier van de vijf jaar.

Twee kunstenaars met een almaar groeiend commercieel succes en elk jaar internationaal nieuwe exposities zijn Ruud van Empel en Erwin Olaf. Ook zijn er kunstenaars die door de jaren heen gestaag tot in de top-

De top-10 van de Nederlandse fotografie

- 1 **Erwin Olaf**
- 2 **Ruud van Empel**
- 3 **Rineke Dijkstra**
- 4 **Hellen van Meene**
- 5 **Martin Roemers**
- 6 **Ad van Denderen**
- 7 **Charlotte Dumas**
- 8 **Anton Corbijn**
- 9 **Lidwien van de Ven**
- 10 **Koos Breukel**

Port Said, Egypte van Ad van Denderen

De top-10 van de Nederlandse schilderkunst

- 1 **Marlene Dumas**
- 2 **Michael Raedecker**
- 3 **Armen Eloyan**
- 4 **Pat Andrea**
- 5 **Armando**
- 6 **Corneille**
- 7 **René Daniëls**
- 8 **Reinier Lucassen**
- 9 **J.C.J. van der Heyden**
- 10 **Lily van der Stokker**

Untitled (Potato) van Armen Eloyan

Veilingsucces

Naar gemiddelde van drie hoogste veilingprijzen

- 1 **Marlene Dumas** (\$ 235.000)
- 2 **René Daniëls** (\$ 221.472)
- 3 **Michael Raedecker** (\$ 152.066)
- 4 **Ruud van Empel** (\$ 65.000)
- 5 **Atelier Van Lieshout** (\$ 27.000)
- 6 **Rineke Dijkstra** (\$ 27.000)
- 7 **Erwin Olaf** (\$ 24.000)
- 8 **Jan Dibbets** (\$ 16.000)
- 9 **Reinier Lucassen** (\$ 16.000)
- 10 **J.C.J. van der Heyden** (\$ 14.000)

Guido van der Werve VIDEO/FILM 1

Nummer negen. The day I didn't turn with the world (rechts) en Nummer acht. Everything is going to be alright (links)

Kalm te voet naar plaats 1

Niemand hoeft zich nu meer af te vragen waar hij naar op weg was, die kleine figuur, lopend voor die grote ijsbreker op de diepvriesvlakte van de Botnische Golf, kwetsbaar maar vastberaden in de nu al legendarische film *Nummer acht*. Mysterieus maar kalm te voet, op weg naar: de eerste plaats in de *Elsevier* top-100 van Nederlandse beeldend kunstenaars.

Guido van der Werve (1977) ontrooft dit jaar Marlene Dumas, die

voor het eerst in de vijf jaar dat de top-100 bestaat, niet op nummer 1 staat. Waarmee ook het ontbrekende nummer is aangevuld in Van der Werve's eigen oeuvre, dat tot nu toe was genummerd van twee tot (zijn laatste filmproductie) twaalf. Die nummer 1 is hij nu dus zelf.

Van de Werve stond in 2008 op plaats 96, schoot afgelopen jaar als een komeet omhoog naar plaats 7, en passeert in 2010 in één keer ook een aantal al jaren-

lang hooggenoteerde generatiegenoten van Dumas. *Nummer acht* is de meest iconische van Van der Werve's video-producties. Intussen blijkt ook *Nummer negen* heel populair: een compilatie van foto's genomen tijdens de 24 uur dat Van der Werve, exact op de Noordpool staand, zelf tegen de draairichting van de aarde in draaide. Ook zijn andere films tonen steeds de kunstenaar zelf, veel minder gebaseerd op één beeld dan op

verschillende activiteiten, even ernstig als mysterieus en doel-loos, in steeds diezelfde sfeer van romantische weltschmerz. Dat gebeurt steeds vaker in combinatie met door hemzelf geschreven muziekstukken, en in *Nummer twaalf* gecombineerd met Van der Werve's derde passie: schaken. Zijn werk is in 2009 uitgebreid beschreven in de internationale vakpers, en getoond in prominente solopresentaties op kunstbeurzen en in musea in Washington, Wenen, Parijs, Sheffield, Riga en Haarlem (De Hallen).

15 klommen, zoals Marcel van Eeden, Armen Eloyan, Guido van der Werve, Pat Andrea en Ruud van Empel. En er zijn kunstenaars van de oudste generatie, die weinig of geen nieuw werk meer exposeren maar stabiel relatief hoog staan omdat hun werk in vaste hoeveelheden aanwezig is op grote veilingen, zoals Corneille, Co Westerik, Bram Bogart, Henk Helmantel en René Daniëls.

Betrekkelijk constant in de middenregioen staan kunstenaars die stabiel exposeren

en voor wie er ook een bescheiden 'secundaire markt' (op veilingen) is, zoals Jan Dibbets, Armando, Daan van Golden, Hellen van Meene en Anton Corbijn. Ook vinden we daar kunstenaars met een stabiel 'institutioneel succes', die vooral in musea en kunstinstellingen exposeren, onder wie Aernout Mik, Mark Manders, Marijke van Warmerdam, Willem de Rooij en Folkert de Jong.

Er zijn ook kunstenaars van de oudste generatie met een nationaal bekend oeuvre, zo-

als J.C.J. van der Heyden, voor wie af en toe de belangstelling bij een groter publiek opleeft. En voor wie die belangstelling daarna soms ook weer wat wegebt, zoals voor Carel Visser.

En tot slot, als categorie apart, is er herman de vries, 79 jaar oud, die mede geholpen door de nieuwe belangstelling voor de natuur, in binnen- en buitenland weer exposeert als een jong kunstenaar en die dit jaar weer is geklommen naar plaats 6.

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
11	18	2.715	Aernout Mik	1962
12	14	2.655	Ruud van Empel	1958
13	10	2.620	Pat Andrea	1942
14	24	2.600	Jan Dibbets	1941
15	32	2.525	Daan van Golden	1936
16	13	2.465	Armando	1929
17	3	2.370	Rineke Dijkstra	1959
18	-	2.350	Navid Nuur	1976
19	9	2.240	Corneille	1922
20	27	2.040	René Daniëls	1950

CATEGORIE	2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
V			225	150	1.000
F			750	300	225
S			750	1.100	500
M		200	650	350	300
M			600	1.225	500
S	300		300	500	1.000
F			325	300	1.000
M	150	150	475	500	850
S					1.800
S			200		1.600

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
21	-	2.030	Marc Bijl	1970
22	21	2.020	Mark Manders	1968
23	-	1.955	Reinier Lucassen	1939
24	-	1.825	J.C.J. van der Heyden	1928
25	-	1.700	Renzo Martens	1973
26	28	1.605	Hellen van Meene	1972
27	-	1.550	Martin Roemers	1962
28	50	1.490	Meschac Gaba	1961
29	34	1.430	Falke Pisano	1978
30	-	1.400	Ad van Denderen	1943

CATEGORIE	2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
M	150		150	225	250
I			300	325	350
S	300	250			500
S				300	725
V			150		350
F				150	250
F		250			800
M		250	150	475	250
M				450	250
F	150	250			500

Bewust rustig aan

The Sleep of Reason van Marlene Dumas

Marlene Dumas
SCHILDERKUNST **2**

Marlene Dumas (1953) staat voor het eerst niet op 1 in de top-100. Haar grote solo-expositie in 2008 in het Museum of Modern Art in New York liep in 2009 nog een paar maanden door, om daarna door te reizen naar de museumzalen van de Menil Collectie in Houston, maar verder deed Dumas het bewust rustig aan. In 2010 maakt Dumas voor David Zwirners nieuwe galerie in New York een tentoonstelling van

nieuw werk. Dat reist samen met een twintigtal oudere werken door naar de Fundação de Serralves in Porto, Portugal. Vanaf oktober tot volgend jaar februari maakt het Haus der Kunst in München de expositie *Marlene Dumas: Tronies*, een combinatie van door Dumas geschilderde portretten en de 'tronies' (vreemde typetjes) van oude meesters als Rembrandt. De crisis zorgde voor een flinke daling van de prijzen van Dumas' werk op veilingen in 2009. Op de grote internationale kunstbeurzen was ze minder aanwezig dan de afgelopen jaren.

Overtroffen verwachtingen

Michael Raedecker
SCHILDERKUNST **3**

'Een grote luxe' noemt Michael Raedecker (1963) het onthaal in Nederland van zijn eerste overzichtstentoonstelling, *Line-up*, met werk van de afgelopen vijf jaar. De expositie was in 2009 in het GEM in Den Haag te zien. De kunstenaar staat elk jaar boven in de top-100, maar de meer dan 30.000 bezoekers in Den Haag en de grote aandacht in alle soorten media overtroffen alle verwachtingen. Raedecker, die al meer dan tien jaar in Londen woont, werkte onverstoorbaar verder aan het ont-

Onder: uitsnede uit *Therapy*, een van de deels geborduurde doeken van Michael Raedecker

wikkelen van zijn deels geschil- derde, deels geborduurde doeken. Hij kwam tot nieuwe onderwerpen voor zijn humoristische spel met draad en tekening, verf en stof, en voor zijn dubbelspel met de beelden die hij scheidt en de materiële werkelijkheid van doek en draad. Zijn expositie reisde eerst van Londen naar Den Haag, en trekt dit jaar verder naar de Franse stad Nîmes. In New York had hij een solo-tentoonstelling bij galerie Andrea Rosen. Met Max Hetzler in Berlijn kreeg Raedecker er een grote internationale galerie bij. Zijn eerste solo-expositie daar opent tijdens het begin van de Berlijnse Biënnale, in de nieuwe ruimte in de voormalige Osram-gloeilampenfabriek (van 11 juni tot en met 17 juli).

Boven: *Disorient* van Fiona Tan

Uitgelezen keuze voor Venetië

Fiona Tan
VIDEO/FILM **4**

Fiona Tan (1966) staat voor de vijfde achtereenvolgende keer in de top-100, ditmaal net als in het eerste jaar weer bij de bovenste vijf. Tan bleek vorig jaar een uitgelezen keuze voor het Nederlandse paviljoen op de 53ste Biënnale in Venetië, waar zij met drie nieuwe videowerken een van de memorabelste bijdragen van de hele tentoonstelling leverde. *Disorient* heeft als thema Venetië als historische doorvoerhaven tussen Oost en West, de reisbescrij-

vingen van Marco Polo, en al die exotische producten die indertijd naar het Westen reisden. *Rise and Fall* werd een werk over tijd en over herinneringen die, zoals water, in elkaar vervloeien, van de ene in de andere vorm. *Provenance* bestaat uit zes zwart-witportretten van mensen uit Tans eigen omgeving. *Rise and Fall* heet ook de catalogus voor een reizende expositie die dit jaar nog in Vancouver te zien is. *Disorient* is nog tot 20 juni samen met drie andere werken van Fiona Tan te zien in het Museum voor Moderne Kunst Arnhem.

S SCHILDERKUNST
T TEKENINGEN
F FOTOGRAFIE

V VIDEO/FILM
M MIXED MEDIA
I SCULPTUUR

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
31	76	1.395	Lily van der Stokker	1954
32	-	1.360	Jan van der Ploeg	1959
33	-	1.350	Bert Loerakker	1948
34	98	1.345	Sebastiaan Bremer	1970
35	-	1.275	Yael Bartana	1970
36	46	1.250	Bram Bogart	1921
37	-	1.200	Anouk Kruithof	1981
38	33	1.180	Willem de Rooij	1969
39	68	1.165	Marijke van Warmerdam	1959
40	-	1.150	Bart Domburg	1957

CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	AANKOPEN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	INTERNATIONALE KUNSTBEURZEN	REPRESENTATIES OP GROTE BIJENKOMTEN	BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BI EXPOSITIES	INTERNATIONALE KUNSTBLADEN	ARTIKELEN OF REVIEWS IN BI DRIE-VERROCHTE WERKEN	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE BI DRIE-VERROCHTE WERKEN	AANWEZIGHEID IN GEZAGHEBBENDE KUNSTENMAARS-BANINGEN	EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009	15% VAN GEMIDDELEDE VOOR DE EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009
S															195
S	150														260
S	150	250	150												
S															95
V															
S															250
M		250	150												
V															205
V															340
S	150	250													

Foto's: Courtesy of the artist and Hauser & Wirth © Michael Raedecker

S SCHILDERKUNST
T TEKENINGEN
F FOTOGRAFIE

V VIDEO/FILM
M MIXED MEDIA
I SCULPTUUR

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
41	-	1.150	Henk Helmantel	1945
42	-	1.135	Theo Jansen	1948
43	-	1.110	Ger van Elk	1941
44	59	1.110	Marijn van Kreijl	1978
45	-	1.105	Folkert de Jong	1972
46	53	1.090	Cole Morgan	1950
47	-	1.090	Emo Verkerk	1955
48	41	1.080	Juul Kraijer	1970
49	12	1.080	Charlotte Dumas	1977
50	-	1.075	Tibbe Hooghiemstra	1957

CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	AANKOPEN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	INTERNATIONALE KUNSTBEURZEN	REPRESENTATIES OP GROTE BIJENKOMTEN	BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BI EXPOSITIES	INTERNATIONALE KUNSTBLADEN	ARTIKELEN OF REVIEWS IN BI DRIE-VERROCHTE WERKEN	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE BI DRIE-VERROCHTE WERKEN	AANWEZIGHEID IN GEZAGHEBBENDE KUNSTENMAARS-BANINGEN	EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009	15% VAN GEMIDDELEDE VOOR DE EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009
S															225
I															800
M	150		200												725
M															500
I		250	150												200
S															60
S	150														750
T		250		150											300
F															500
M	150	250	200												225
M	150														675

Meer met nóg minder

Navid Nuur **18**
MIXED MEDIA

Als Navid Nuur (1976) kapper was, zou hij elke haar op uw hoofd een voor een knippen. Binnen de gegeven omstandigheden (haar knippen) zoekt hij naar het kleinste basisgegeven (een enkele haar) en vergroot dit maximaal uit (geeft het zijn volle professionele aandacht). In expositieruimtes en -instellingen die hem uitnodigen, construeert hij zijn werken uit simpele, daar al aanwezige basics: vloeren, muren, lampen, en uitnodigingen, posters en spandoeken voor exposities. Of dit wordt ervaren als interessant experiment, practical joke of irritante tijdverspilling, ligt aan het karakter van het publiek. 'Mijn werken willen niet door iedereen gezien worden. Soms verstoppem ze zich,' zegt Navid Nuur. Als uiting van de 'minimaalste inspanning met het maximale effect', Marcel Duchamps *infra-*

mince, behoren 'waardeloze basics' al bijna een eeuw tot het gereedschap van de academische kunstbeoefening (Fluxus, Zero). Bij een breder publiek werd dit nooit populair, maar het aantal verzamelaars en exposities van *infra-mince* groeit internationaal sterk. Een van Nuurs mooiste werken is

een met twee spijkers los aan de wand gehangen stuk wit schilderslinnen, waarvan de met kleur gesprayde rand op de achterkant van het linnen een vreemde gloed geeft op de muur. Zijn tentoonstellingsserie *The Value of Void* reisde naar Gent, Kasel en Sarajevo en is tot 7 juni te zien in De Hallen in Haarlem.

Tentacle thought nr: 9 van Navid Nuur

Trouwe bewonderaars

J.C.J. van der Heyden **24**
SCHILDERKUNST

J.C.J. van der Heyden (1928), die samen met herman de vries behoort tot de oudste generatie kunstenaars van dit moment, exposeerde in 2009 voor het eerst in het buitenland een overzicht van zijn werk. In Culturgest, de expositieruimtes van de Portugese bank Caixa Geral de Depósitos in Lissabon, was werk te

zien uit een periode van meer dan vijftig jaar. Er was ook een flinke catalogus, in het Engels/Nederlands/Portugees. Van der Heyden maakt schilderijen, collages, films en foto's, die ook weer elementen voor grotere installaties leveren. Hij doet dit naar een klein aantal thema's die zich tussen abstract en figuratief heen en weer bewegen. Sommige elementen, zoals het schaakbordpatroon en de horizon, zijn in zijn oeuvre op die manier al decennia in gebruik. Van der Heyden kan rekenen op een vaste schare Nederlandse bewonderaars, en een Van der Heyden is een vast item in menige Nederlandse bedrijfscollectie en verzamelaarswoning. Ook op veilingen keert zijn werk regelmatig terug.

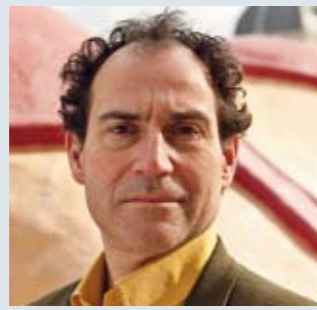

Blue Space van J.C.J. van der Heyden

Design, maar óók kunst

Atelier Van Lieshout **5**
MIXED MEDIA

Joep van Lieshout (1963) is nu officieel 'Atelier Van Lieshout (AVL)', geworden, opgericht door Joep van Lieshout. Hij is een van de Nederlandse kunstenaars die al vijf jaar in de hoogste regionen staan. Dit jaar waren er voor AVL voor het eerst veilingresultaten. AVL opereert met succes in een grijs gebied tussen kunst en design, en beweegt zich steeds meer naar design. Met een omvangrijke productie van kunstwerken, grote sculptuurprojecten, meubels, interieurprojecten en

mobiele onderkomens. Het nieuwe interieur van het restaurant van museum K20 in Düsseldorf staat, inclusief het servies, op naam van AVL. Maar zolang kunstmusea van Lieshout exposeren, scoort AVL ook in de kunstenaars

top-100. En *Slave City*, AVL's grote ontwerp voor een imaginaire stad, is ook zeker geen designproject, maar meer een uitzetting in 3D van Van Lieshouts sombere mensbeeld. AVL exposeerde in 2009 in Moskou, Londen, Antwerpen en Göppingen en maakte een catalogus in het Russisch. In 2010 opent een AVL-motel in het Duitse Bochum: ontspanning voor het hele gezin in en rond slaap-, speel- en eet-units. Atelier Van Lieshout exposeert dit jaar in Den Haag, Londen, Innsbruck, Parijs en Milaan. Museum Boijmans toont sculpturen in een onderzeebootloods in de Rotterdamse haven tegenover de AVL-werkplaats, van 29 mei tot en met 26 september.

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR	CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	SOLO-EXPOSITIES IN ANDERE LANDEN	INTERNATIONALE KUNSTBIJENKOMINGEN	REPRESENTATIES OP GROTE BIJENKOMINGEN	BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK/UITGAVE BIJ EXPOSITIES	INTERNATIONALE PUBLICATIES OVER ARTIKELEN OF REVIEWS IN BIJ DRIE-VERROCHTE WERKEN	VEILING-PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE KUNSTENAARS-RANKINGS	EDITE-2006-2007, 2008 EN 2009	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITE-2006-2007, 2008 EN 2009
51	-	1.050	Ossip	1952	M	150	400									500		
52	-	1.000	Christiaan Bastiaans	1951	V		300	200								500		
53	-	1.000	Marian Breedveld	1959	S		250		250							500		
54	-	1.000	Serge Game	1970	S		250		250							500		
55	49	985	Anton Corbijn	1955	F											800	185	
56	19	980	Lara Schnitger	1969	M				150	250					350		230	
57	8	965	Manon de Boer	1966	V					475		300					190	
58	-	955	Iris van Dongen	1975	S	250	150		250					225			80	
59	-	940	Heringa/Van Kalsbeek	1966/1962	I		250	150						225			65	
60	55	915	Carla Klein	1970	S				325	350							240	

Foto: Atelier Van Lieshout

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR	CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	SOLO-EXPOSITIES IN ANDERE LANDEN	INTERNATIONALE KUNSTBIJENKOMINGEN	REPRESENTATIES OP GROTE BIJENKOMINGEN	BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK/UITGAVE BIJ EXPOSITIES	INTERNATIONALE PUBLICATIES OVER ARTIKELEN OF REVIEWS IN BIJ DRIE-VERROCHTE WERKEN	VEILING-PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE KUNSTENAARS-RANKINGS	EDITE-2006-2007, 2008 EN 2009	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITE-2006-2007, 2008 EN 2009
61	-	915	Henk Visch	1950	I	150										600		165
62	-	910	Lidwien van de Ven	1963	F				300	475							135	
63	-	900	Jasper Krabbé	1970	S		250	150							500			
64	-	900	Koos Breukel	1962	F		250								500			150
65	17	880	Maaïke Schoorel	1973	S				150	250					225		255	
66	-	875	Rob Hornstra	1975	F	150									725			
67	45	870	Jasper de Beijer	1973	F	150	400			250							70	
68	38	870	Marc Mulders	1958	S				200							500	170	
69	-	865	Van Brummelen/De Haan	1969/1966	M										500	350	15	
70	60	855	Berend Strik	1960	S							250			500		105	

Foto: David Aebi Burgdorff

Episode 3 van Renzo Martens

Tegen de mediaclichés in

Renzo Martens
VIDEO/FILM **25**

Renzo Martens (1973) is, met Guido van der Werve, de kunstenaar die in 2009 nationaal en internationaal werkelijk iets losmaakte in de media. Van der Werve's werk past perfect bij de nieuwe hedendaagse natuurmystiek en natuurromantiek. De bijdrage van Martens is van een extreem andere orde, maar hij zet ook een totaal nieuwe discussie neer; nieuw althans in de door mediaclichés beheerste wereld van de hedendaagse kunst.

In *Episode III*, zijn tweede video-film die afgelopen jaar een

maand lang in Londen getoond werd, zwerft Martens met zijn camera en een blauwe neon-installatie met de tekst *Enjoy Poverty Please* als een ongeleid projectiel door de door honger en geweld geteisterde Democratische Republiek Congo. Hij filmt daar de westerse hulpverlening

en de media die zich midden tussen al die menselijke ellende als een nieuw soort koloniale 'uitbuiters' gedragen. Martens installeert zijn neon-slogan met generator aan de rand van Afrikaanse dorpen, en geeft daarbij een lezing over de 'economische marktwaarde' van (beelden van) honger en geweld, compleet met tarieven voor foto's in westerse media en prijzen in galeries. Zijn advies aan Afrikaanse dorpelingen is hier zelf gebruik van te gaan maken, want het is het enige Afrikaanse product dat werkelijk en substantieel iets oplevert.

Episode III reist nu de wereld rond, als een verbijsterende, anderhalf uur durende morele ter-discussiestelling van de vanzelfsprekendheden van de westerse hulpverlening en beeldcultuur.

Geplunderde nostalgie

Martin Roemers
FOTOGRAFIE **27**

Martin Roemers (1962) is een van de nieuwkomers in de eerste helft van de top-100. Hij maakte de *Ode aan de Trabant*, de fotoserie over de productie van dat aan doenlijke koffiemolentje-op-wielen. Die is weliswaar al een paar jaar geleden gelanceerd in boekvorm, maar maakt nog steeds furore op tentoonstellingen in binnen- en buitenland.

Roemers' nieuwe project *Relics of the Cold War* (2009) is een boeiende verzameling beelden van de geplunderde, half vergane overblijfselen van alles wat het Sovjetleger in Oost-Duitsland op allerlei plaatsen achterliet aan verdedigingswerken, gebouwen en ander militair en ideologisch materieel. Een serie waar Roemers meer dan tien aan werkte en waar uitgeverij Hatje Cantz vorig jaar een fraai boek van maakte. De foto's zijn in Rotterdam, Berlijn, München en Rüsselsheim.

Foto's van legerbases van de Sovjet-Unie in Polen (boven) en Oost-Duitsland (onder)

Foto: Courtesy Galerie Fons Willems

Ontwapenende kinderlijke stijl van Lily van der Stokker

Vernieuwd succes

Lily van der Stokker
SCHILDERKUNST **31**

Lily van der Stokker (1954) staat al vijf jaar continu in de top-100, en nu voor de derde keer in de top-50. Van der Stokker maakt zonnige wandschilderingen in zuurstokkleuren die zorgeloos, rond en vriendelijk over de muren van instellingen, galeries en musea verspreid zijn. Vaak bollen ze ook heen over meubilair dat bij de schilderingen is geïnstalleerd. Over deze eendimensionale bur-

gerlijke gezelligheid strooit Van der Stokker allerlei ontvuchtende teksten in haar ontwapenend-kinderlijke stijl: flarden

over alledaagse volwassen zorgen, conversaties, observaties. Het lijken autobiografische details, maar dat zijn het niet. Waar haar schilderijen ook verschijnen, succes is verzekerd. En nu ze onlangs nog zijn uitgebreid met geweven tapijten in bij de schilderijen passende kleuren en vormen, en met meubels die zijn bekleed in de kleuren van de schildering, is extra veel vraag ontstaan naar een speciaal voor een instelling of museum ontworpen Van der Stokker.

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
71	-	850	Wim Bosch	1960
72	-	850	Keiko Sato	1957
73	47	845	Inez van Lamsweerde	1963
74	-	825	Daniëlle Kwaaitaal	1964
75	-	800	Joseph Sema	1948
76	75	800	Auke de Vries	1937
77	23	790	Germaine Kruij	1970
78	22	790	Karen Sargsyan	1973
79	26	775	Desiree Dolron	1963
80	-	775	Paul Kooiker	1964

CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	AANKOPEN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	INTERNATIONALE KUNSTBEURS	REPRESENTATIES OP GROTE BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BI EXPOSITIES	INTERNATIONALE KUNSTBLADEN	ARTIKELEN OF REVIEWS IN BI DRIE-VERROCHTE WERKEN	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE KUNSTENMAARS-RANWINGS	AANWEZIGHEID IN GEZAGHEBBENDE EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009
F	150							200	500				
F	150							200	500				
F			150							500		195	
F		250	150				200	225					
M							300	500					
I	150							600				50	
M		250		150			300					90	
I	150				250		300					90	
F							300			200		275	
F	150	400							225				

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
81	-	770	Herman Gordijn	1932
82	36	765	Co Westerik	1924
83	-	755	Pieter Mol	1947
84	-	750	Jeroen Doornweerd	1962
85	-	750	Emilie Hudig	1973
86	-	750	Gijs Frieling	1966
87	-	750	Kik Zeiler	1948
88	-	740	Paul van der Eerden	1954
89	58	735	Avery Priesman	1968
90	-	725	Piet Tuytel	1956

Foto: Installatie Galerie Esther Schipper, Berlijn

CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	AANKOPEN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	INTERNATIONALE KUNSTBEURS	REPRESENTATIES OP GROTE BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BI EXPOSITIES	INTERNATIONALE KUNSTBLADEN	ARTIKELEN OF REVIEWS IN BI DRIE-VERROCHTE WERKEN	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE KUNSTENMAARS-RANWINGS	AANWEZIGHEID IN GEZAGHEBBENDE EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006-2007, 2008 EN 2009
S										500			20
S											500		265
M					250	300				200			5
M		250								500			
F		250								500			
S		250								500			
S		250								500			
T								200	500				40
S					325	350							60
S		300	200						225				

Barok Hollands

Sebastiaan Bremer
SCHILDERKUNST **34**

Sebastiaan Bremer (1970) is de snelste stijger in deze top-100: hij schoot van plaats 98 naar plaats 34. Autodidact Bremer groeide op in Amsterdam en woont sinds begin jaren negentig in New York. Daar was hij productie-assistent van de fotografen Inez van Lamsweerde en Vinoodh Matadin. Bremer bewerkt grote foto's, vaak reproducties van Hollandse Meesters, met heel kleine toetsen inkt en acryl, waarmee hij nieuwe beelden opbouwt die ook weer van foto's of reproducties zijn afgeleid. Een proces van weken of maanden. In deze slowmotion ontstaat een turbulente, barokke

dynamiek van beelden uit verschillende tijden door en over elkaar heen. Door zijn keuze van onderwerpen heeft het resultaat altijd iets herkenbaar 'oer-Hollands'. Bremer is de enige kunstenaar in deze top-100 wiens score uitsluitend bestaat uit galerie-exposities (in New York, Stockholm, Londen en Berlijn).

Onder: *Potter's Field*

Kunstmarkt in crisis

Andere accenten in moeilijke tijden

Marlene Dumas was vier jaar lang nummer 1 met precies de goede balans tussen institutioneel en commercieel succes. Dat er dit jaar voor het eerst een kunstenaar nummer 1 kon worden met een artistiek medium (video/film) dat weinig of geen 'secundaire' verkoopwaarde heeft, en wiens naam helemaal niet op veilingen voorkomt, is tekenend voor een kunstmarkt in financiële crisis.

Het accent verschoof in 2009 van verzamelaars en veilingen naar musea en instituten. De markt voor hedendaagse beeldende kunst bereikte een dieptepunt. Volgens kenners was sprake van een daling van 70 procent in volume (aantal verkochte werken) en 50 procent in prijs.

Van diverse Nederlandse kunstenaars zijn de veilingprijzen intussen gedaald tot soms wel eenderde van die van enkele jaren geleden; de helft van op veilingen aangeboden werken vond vaak geen koper.

Op veilingen bevindt het werk van de meeste hedendaagse Nederlandse kunstenaars zich in de lagere prijsregio's, met prijzen onder de 10.000 dollar. In de top-100 tellen prijzen vanaf 10.000 dollar mee, in klimmende schaal, als extra veilingpunten. Daardoor zijn de meeste crisisprijzdalingen in de Nederlandse kunst niet zichtbaar geworden in de puntentelling voor de top-100.

De hoogste prijs voor een schilderij van Marlene Dumas, die eerder records brak tot meer dan 3 miljoen dollar, was in 2009 440.000 dollar. Het gemiddelde van de drie hoogste veilingprijzen voor Dumas daalde van meer dan 1 miljoen in de afgelopen jaren naar 235.000 dollar in 2009. Het aantal geveilde werken van Dumas daalde ook flink; meer dan de helft van haar tekeningen vond geen koper. Iets vergelijkbaars gold voor de foto's van Rineke Dijkstra.

Fotowerk van Ruud van Empel en Erwin Olaf daarentegen brak internationaal nieuwe veilingrecords, met prijzen van respectievelijk 95.000 dollar en 32.000 dollar. Ook de schilderijen van René Daniëls, zelden in de handel, breken nog steeds records op nationale veilingen; dit jaar met prijzen van meer dan 200.000 dollar.

In Amsterdam bracht ook een vroeg werk van Reinier Lucassen bijna 30.000 dollar op. Werk van Atelier Van Lieshout kwam voor het eerst serieus op de veiling in Londen en New York.

De badkamer van Reinier Lucassen

Top-20

De meest zichtbare kunstenaars in de afgelopen vijf jaar

	TOTAAL	2010	2009	2008	2007	2006
1	Marlene Dumas	48.345	2	1	1	1
2	Rineke Dijkstra	26.045	17	3	4	2
3	Atelier Van Lieshout	20.505	5	2	3	6
4	Fiona Tan	18.620	4	62	9	6
5	Erik van Lieshout	17.355	9	20	2	10
6	Aernout Mik	16.975	11	18	6	9
7	Erwin Olaf	16.235	7	4	14	5
8	Michael Raedecker	16.000	3	8	16	7
9	Marcel van Eeden	13.785	10	5	5	89
10	Corneille	13.490	19	9	11	8
11	herman de vries	12.645	6	40	20	3
12	Armando	12.480	16	13	31	12
13	Hellen van Meene	12.370	26	27	7	4
14	Mark Manders	10.865	22	2.020	21	10
15	Marijke van Warmerdam	9.920	39	1.165	68	17
16	Jan Dibbets	9.755	14	2.600	24	25
17	Armen Eloyan	9.370	8	3.280	11	12
18	Guido van der Werve	8.470	1	5.025	7	96
19	Pat Andrea	8.450	13	2.620	10	22
20	Bram Bogart	8.450	36	1.250	46	39

De balans: vijf jaar Elsevier top-100

Tal van opvallende verschuivingen

In de vijf jaar dat de Elsevier top-100 nu bestaat, figureerden daar in totaal 233 Nederlandse beeldende kunstenaars in. Van hen kwamen er 113 twee keer of meer in de top-100 voor.

In de top-50 van totaalscores over die vijf jaar staan 34 kunstenaars die vijf jaar in de top-100 stonden; elf kunstenaars kwamen vier keer voor; vijf kunstenaars slechts drie keer, maar zij stonden wel op hoge plaatsen.

De Elsevier top-100 meet de activiteiten van Nederlandse kunstenaars die het zichtbaarst zijn op de prominentste plaatsen in de nationale en internationale kunstwereld. Die activiteiten zijn verdeeld over elf terreinen. Het totaal van alle punten die de top-100 kunstenaars in een bepaald jaar scoorden, bleef in de periode 2006 tot en met 2010 van jaar op jaar redelijk stabiel.

Maar er zijn wel opvallende verschuivingen te zien in de samenstelling van dat totaal, met op sommige terreinen een opvallende stijging en op andere een opvallende daling.

For Whom the Bell Tolls van Marlene Dumas

Een flinke daling zien we bij de aankopen van werk door Nederlandse musea. Hoewel het aantal musea dat voor de top-100 meetelt in die jaren is uitgebreid, zijn de aankopen van musea onder top-100 kunstenaars bijna gehalveerd. In 2006 haalden zij samen nog 10.000 punten uit museum aankopen, in 2010

zijn voor een breder publiek te koop, zij het meestal alleen op de plaats van de expositie zelf. Overige boeken blijven vooral bekend in kleine kring.

Meer over de afgelopen vijf jaar: www.elsevier.nl/kunsttop50-5jaar

2010	2009	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
91	54	715	Chris Berens	1976
92	65	710	Robert Zandvliet	1970
93	-	700	Ine Lamers	1954
94	88	695	Ellen Kooi	1962
95	-	675	Reinoud van Vught	1960
96	70	665	Philip Akkerman	1957
97	-	665	Tom Claassen	1964
98	-	650	Johan Claassen	1943
99	-	650	Julika Rudelius	1968
100	-	650	Ton of Holland	1956

CATEGORIE	2010	2009	2008	2007	2006
S	150	250			65
T			325		185
F	150		500		45
S		200	250	225	
S	150	250			265
I	150			500	15
S	150			500	
V	150	300	150		50
M	150			500	